

Nyíregyházi huszárok az I. világháborúban

Az 5. honvédhuszár ezred fogságba esése 1916. július 6-án

Bene János

Az 1916. év első felének viszonylag nyugodt napjai után, a nyár elején az orosz hadsereg támadásba lendült. Ez a hadjárat Bruszilov-offenzíva néven vált ismertté a hadtörténetírásban, a vezénylő orosz tábornok, Alekszej Alekszejevics Bruszilov¹ lovassági tábornok, a támadó Délnyugati Front parancsnoka után, akit már akkor is a cár legtehetségesebb tábornokának tartottak. Bruszilov nagy erejű offenzívát tervezett a Galíciában állomásozó osztrák–magyar csapatok ellen. Hadműveletének fő célja az volt, hogy némileg csökkentse a Franciaországban tevékenykedő francia és brit, valamint az iszónói fronton küzdő olasz hadseregre nehezedő német és osztrák nyomást, és ha lehetséges, kiüsse az Osztrák–Magyar Monarchiát a háborúból. A Délnyugati Front állományába 4 hadsereg tartozott, összesen 573 ezer katonával. 608 gyalogzászlóalj, 400 lovasszásad, 2176 géppuska, 1815 ágyú várta a támadási parancsot. Északról délre haladva a 8., 11., 7. és 9. hadsereg sorakozott fel. A front jobbszárnyát északon a Pripjaty-mocsaraknál a Nyugati Front 3. hadserege alkotta, délen a balszárny az Északkeleti Kárpátokra támaszkodott. Az oroszokkal szemben álló osztrák–magyar és német hadsereg egységei közül a legészakibb a Hauer lovashadtest² volt. E hadtest állományába sorolták a magyar királyi 11. honvéd lovashadosztályt³ is. E hadosztály alárendeltségébe tartozott a magyar királyi kassai 5. honvédhuszár ezred, melynek II. osztálya Nyíregyházán szolgált, s innen is indult a frontra 1914 augusztusában. 1916-ban a 11. honvéd lovashadosztály ezredei a Pripjaty-mocsarakban a Galuziától⁴ keletre fekvő magaslatokon építették ki állásaikat. Ott érte őket az orosz támadás.⁵

Az általános támadás alapos tüzérségi tüzélpőkészítés után 1916. június 4-én indult meg. Aznap az oroszok az osztrák–magyar védelmi vonalak elleni nagy erejű, pontos, de rövid ideig tartó tüzérségi előkészítéssel nyitották meg az offenzívát. A hangsúlyt az előkészítés rövidségére és pontosságára helyezték. A támadás kezdetben sikeres volt, az osztrák–magyar vonalakat áttörték,

¹ Bruszilov, Alekszej Alekszejevics (Tiflisz, 1853. augusztus 19. – Moszkva, 1926. március 17.) orosz lovassági tábornok, később szovjet hadseregparancsnoki beosztású tábornok. 1914. július 19-től az orosz Délnyugati Front 8. hadseregének parancsnoka, 1916. március 17-től a Délnyugati Front parancsnoka. 1917. június 4-én az orosz hadsereg főparancsnokává nevezi ki az Ideiglenes Kormány. A polgárháború után egyetlen magas beosztású volt cári tábornokként szolgálatot vállalt a Vörös Hadseregben, 1923. február 1-től lovassági főfelügyelő.

² Hauer Lipót, báró (Buda, 1854 – Budapest, 1933) osztrák–magyar vezérezredes, 1914 októberétől a róla elnevezett lovashadtest parancsnoka altábornagyi, majd lovassági tábornoki rangban.

³ A magyar királyi 11. honvéd lovashadosztály állományába a debreceni 2., a szegedi 3. (22. lovasdandár), a kassai 5. és a marosvásárhelyi 9. honvédhuszár ezred (24. lovasdandár), illetve a 3. és 4. lovas-géppuskás osztag tartozott.

⁴ Ma Haluzja.

⁵ A Pripjaty-mocsarakban folytatott állásharcokról lásd bővebben Máriássy László naplórészleteit (BENE 2015.)!

és Bruszilov négy hadserege közül három széles fronton tudott előrenyomulni. Az áttörés sikerét nagymértékben segítette Bruszilov azon harcászati újítása, hogy az osztrák védelmi vonalak gyenge pontjai ellen rohamcsapatokat alkalmazott, amelyek áttörést értek el, amit ezután a fő orosz hadseregek kihasználhattak. Minderről így ír Bruszilov tábornok visszaemlékezésében: „*Tüzérségi támadásunkat mindenütt teljes siker koronázta. Az esetek többségében kellő mennyiségű és megfelelő áttörőt vágta, az első védősávot teljesen felszántották, s a létesítmények itt roncsalmazzá, védőik pedig húscafatokká váltak. Itt világosan megmutatkozott az érem másik oldala: sok óvóhely épségben maradt, de a bennük ülő katonák kénytelenek voltak letenni a fegyvert és megadták magukat, mert elég volt akár egy gránátosnak bombával a kezében megállnia a kijáratnál, már nem volt menekvés, mivel ellenállás esetén máris röpült a gránát az óvóhely belsejébe, és az ott meghúzódók – teljesen értelmetlenül – elkerülhetetlenül elpusztultak... Ezért teljesen érthető, hogy a harcok során rengeteg foglyot ejtettünk.*” (BRUSZILOV 1986. 202.) Az első eredményeket a támadók jobbszárnyán bevetett 8. orosz hadsereg érte el, mely a Luck melletti Olykánál (Olika) törte át a védekező osztrák–magyar 4. hadsereg állásait. Már a második napon 25 kilométer szélességben és 6 kilométer mélységben nyomultak be az oroszok az osztrák–magyar állásokba, s a következő napokon ezt a rést 85 kilométer szélességűre és 40 kilométer mélységűre tágították. A Monarchia egységei rendezetlenül vonultak vissza, a 4. és 7. hadsereg gyakorlatilag felbomlott. Szabaddá vált az út az oroszok előtt Lemberg és a Kárpátok felé.

A gyors előretörést azonban június 15-én az osztrák–magyar–német ellenlökések megállították úgy, hogy közben a Monarchia kénytelen volt a sikeres dél-tiroli támadását leállítani és minden nélkülözhető erőt a keleti frontra vezényelni. Ugyanakkor az antant is egyre erősödő ellentámadásba lendült a Somme folyónál, így gátolva meg, hogy a németek jelentősebb erőket dobhassanak át keletre a Monarchia megsegítésére (GALÁNTAI 2001. 218–219.).

Ezt a kedvező helyzetet kihasználva az orosz hadsereg július 4-én ismét támadásba lendült Kovel és Breszt-Litovszk irányában, de a július 9-ig tartó tömegtámadások során a Pripjaty-mocsarakba keveredve csak a Stochod folyó vonaláig jutott el. Az offenzíva végül is kifulladt, ám így is 60–120 kilométerrel visszavetette az osztrák–magyar és német csapatokat. Ezen harcok során az áttörésben leginkább érintett kassai és marosvásárhelyi honvédhuszár ezred – az 5. és a 9. – július 6-án a bekerítő orosz csapatok fogságába esett úgy, hogy mindkét huszárezred teljes állományával, ezredparancsnokával együtt maradt benn a gyűrűben. E harcokban az osztrák–magyar haderő 600 ezer, a németek 85 ezer, a támadó oroszok pedig 800 ezer embert vesztek. A harcok súlyosságáról, a bekerítés és a fogságba esés szomorú óráiról szólnak Máriássy László⁶ 5. honvédhuszár ezredbeli főhadnagy háborús naplójának részletei (MÁRIÁSSY 49–117.).

„VI. 5.

Meglehetősen nyugtalan volt az éjszaka, a muszka sokat zavargott, mire az ezred lovas osztályának tábori őrséi^[7] egyre puffogtatták a világító rakétákat.

Reggel 6-kor a telefonon leadott hivatalos jelentésből megtudtam, hogy tényleg itt az orosz offenzíva, „József Ferdinánd főherceg^[8] hadseregét Wolhíniában, 25 kilométeres fronton pergőtűz alatt tartja az ellenség!” Óriási! Micsoda ágyútömegek kellene ehhez!

⁶ Márkus és batizfalvi Máriássy László életrajzát lásd BENE 2014. 283.

⁷ A tábori őrs a biztosítás legelől lévő része, tagjai a figyelést és a leplezést végzik. A tábori őrs ereje a feladat fontosságától, a harchelyzettől és az ellenség közelségétől függően raj erőtől osztály (zászlóalj) erőig terjedhet.

⁸ Habsburg József Ferdinánd Szalvátor (Salzburg, 1872. május 24. – Bécs, 1942. augusztus 26.) osztrák főherceg és osztrák–magyar tábornok. 1914. október 1-től az osztrák–magyar 4. hadsereg megbízott, 1915. november 9-től kinevezett parancsnoka. A Bruszilov-offenzíva idején hadserege Lucknál meghátrált, ezért tisztségéből felmentették.

Az ágyútűz ma is igen erős. ½ 7 kor telefonált a légió^{9]}, hogy erős muszka osztag közeledik felém. Tábortörseimnek mindjárt kézigránátot küldtem ki, hogy méltóképpen fogadhassák a muszit.^{10]} Pár lövésen kívül azonban más nem esett.

Estefelé megint a légió telefonálta, hogy erős muszka csoportok jönnek az ezred állásai felé...

Ágyamon heverve olvastam és éppen el akartam tenni az unalmas könyvet, amikor felhangzott: pik pik pik. Hát mégis eljöttek! Felkapom a telefont 'Halló 1, 2, 3, tábori törse! Mi újság?' 'Ellenséges rajvonal...' Többet nem lehetett megérteni, olyan erős lövöldözés keletkezett. Telefonon elrendeltem a riadót. Be sem fejeztem intézkedéseimet, amint Radics^{11]} vigyorgó pofáját dugta be az ajtón 'Ha, ha, ha itt a muszi, ló a kutya, éreztem én, hogy jönnek, le se feküdtem... ne tessék járkálni had fűzőm be a cipőt... itt a pisztoly, kukker^{12]}... tessék!'

Akkorra bejött jelteni a szolgálatvezető őrmesterem, meg a küldöncök, hogy helyén áll minden ember. A telefon össze vissza brüögött, de csak Radics élvezte, mert én kisiettem az állásba. Bizony ott erősen cipegetek a golyók, de tábori törseim jól állták helyüket. Az állásban lévő telefonfülkéből telefonáltam nekik, hogy csak akkor lőjenek, ha biztos célt látnak. Be is tartották szépen, pedig a 3. számút a Fisser^{13]} 4. számúja lőtte oldalba, az 1. számút pedig a lengyelek hátba, az ellenségen kívül – míg rájuk nem telefonáltam – mert olyan kanyargós az állás...

VI. 6.

Úgy látszik a játéknak folytatása is lesz! Éppen most telefonálják, hogy vigyázzak, mert 150 muszka jön felém. Érdekes! Ugyan ki számolta meg, hogy pont 150.

VI. 8.

Hogy milyen végtelen az Isten kegyelme, és mit bír ki az emberi szervezet az csodás! Harminchat órája tart már a harc, de hála Istennek jól megy.

VI. 9.

Újabb 24 óra telt el. Most talán lesz időm leírni a történeteket. 6-án este 11-kor erős lövöldözés hangzott fel a balszárnyon. Házam előtt ülve találgattuk, hogy mi lehet? Nemsokára telefon jelentett, hogy a 3. ezredet támadta meg a muszka.

Igen élénk volt a tüzelés, majd a muszka puskaszó megszűnt és vontatott, siri hangon felhangzott „Uri, Urá, Urá!” Mire a mieink az elképzelhető leggyorsabb tüzellel válaszoltak. Bögve rohant bele a muszka az előretolt állásba. Nemsokára a „rajta rajtát!” hallottuk. Úgy látszik a hármassok ellenrohamra mentek! Sajnos nem sikerült, úgy hogy a muszka maradt bent az előretolt állásban. Különb ez nem is fontos, mert az előretolt állás csak afféle előretolt tábori őrs csoport.

Ezután következett a miénk, aminél az én derék századom úgy viselkedett, hogy soha sem fogom elfelejteni. A hadosztály balszárnyáról hangzó harcizaj persze felverte egész századomat. Hozám jöttek és házam előtt csoportosulva várták a fejleményeket.

Valamivel ½ 1 előtt, kikiált Radics, hogy jöjjenek a telefonhoz. Az embereket az állásba küldtem és gyorsan a telefonhoz siettem. Éppen akkor jelenti Fisser 6. számú tábori törse, hogy rajvonalba közelednek a muszkák. Ugyanezt jelentik az én tábori törseim is. Már lövés is felhangzik.

⁹ A Lengyel légió a központi hatalmak oldalán az oroszok ellen harcoló, 1914 augusztusában szervezett alakulat volt Jozef Pilsudski ezredes, a későbbi marsall, a független Lengyelország államfője parancsnoksága alatt. 1916 nyarán egy dandár erejű egység állt védőállásban a 11. honvéd lovashadosztálytól délre.

¹⁰ Az orosz katona neve a bakanyelvben.

¹¹ Radics János huszár, Máriássy főhadnagy tisztii legénye volt Nyíregyházán, a fronton és a hadifogságban is.

¹² Kukker, azaz látcső.

¹³ Fischer Gusztáv százados az 5. honvédhuszár ezredben. Fogságba esett 1916. július 6-án.

Elrendelem a riadót, de embereim már előzőleg is helyükön vannak. 3. sz. tábori őrsöm jelenti, hogy dróttjához ért a muszka. Ezzel egyidejűleg Fisser 4. számúja ordítja be a telefonba: 'drótomat vágja az orosz!'

Ezzel megszakad a telefon és igen erős lövöldözés kezdődik. Szaladok ki az állásba. Itt cipognak már a golyók. Embereim lövésre készen a lőréseknél várnak. A muszka megrohanja Fisser 4. számú tábori őrsét, mire az beszalad az állásba. Az orosz miután így behatolt a tábori őrs vonalába, oldalról hátba kapja az én 3. számú tábori őrsömet. Ennek még sikerül befutni állásomba, de a 2. számú tábori őrsömet már elvágta a muszka! 15-ből ott vezett 11 derék emberem, köztük Rác tizedes is, aki pedig már a sztojanovi rohamban is velem volt. Szegény, szerencsétlen emberek, csak négy menekült meg közülök és azok is milyen állapotban! Saját és ellenség legnagyobb keresztüztében, a szögesdrótokon át menekültek be az állásba. Egyetlen ép ruhadarabjuk sem volt, minden véres cafatban lógott le róluk.

3. számú tábori őrsömet urázva, bőgve követte a muszka tömeg és már főállásomat akarta rohamozni, pillanatok alatt mintegy 40 lépés szélességben átvágta 8 soros szegesdrót kerítésemet is, aztán ordítva tört balszárnyamra. Erre aztán megkezdtem a lehető legerősebb tüzet. Puskáimon kívül 4 géppuska, aknavető, rajvonal ágyú – aminek közvetlen közelében törtek át a dróton – egyszerre okádtá rájuk a tüzet.

A fényszóró és világító rakéták fényénél jól láthattuk, hogy úgy hull a muszka, mint az őszi légy (1. kép)! Derék századomnak sikerült is visszaverni ezt az erős rohamot. De meg kell adni, sneidigek¹⁴ voltak a muszkák! Tüzérségi előkészítés nélkül rohamoztak. Őt hulla már közvetlenül főállásom mellvédjén feküdt, dróttjaim meg tele voltak halottakkal és sebesültekkel.

Sikertelen rohama után, 2. és 3. tábori őrsön kiépített állására támaszkodva az ellenség beásta magát és az éj folyamán még több előretörést kísérelt meg, ami erős tüzünkben mindannyiszor összeomlott.

Hanem le a kalappal századom előtt! Ezek aztán férfiak! 7-én reggel 11 óráig támadást, támadás után vertek vissza, mesébe való hidegvérrel és nyugalommal. Mindegyiket szeretném meg-

ölelni. Hogy szeretnek, mennyire ragaszkodnak hozzám! Amelyik mellett harc közben elmegyek, megszólít: 'Ide tessék állni' 'Ott tessék vigyázni, ott nagyon jár a golyó' 'Megtáncoltatjuk a muszkát, főhadnagy uram' 'Jól esik nekik, hogy a veszélyben is maguk között látják tisztjeiket. Nem kell ezeknek bátorítás!...

1. kép

Fényszóró a futóárokban

Fig. 1

Reflector in a trench

¹⁴ Sneidig, azaz kitűnő.

A hajnali harc alatt kijött Brokés¹⁵ ezredes és nagyon megdicsérte századomat. Tőle nagyra veszem, mert Ő a legkeményebb katona ezen a vidéken!...

11-től 4-ig meglehetősen csend volt, de én nem pihentem, hanem szétrombolt drótjaimat javíttattam és aknákat rakattam a drót közé. El sem készülhettünk vele, mert a muszka megint előnyomult, tábori őrsaink pedig kénytelenek voltak a nagy erő elől az állásba visszajönni. Csak az 1. számú tábori őrsöm képezett kivételt, amennyiben ez egész ezred harcvonalán, egyedül az tudta magát estig kint tartani.

A támadások megint erősek voltak és a tábori őrs vonalából ismét többször próbálkozott előretörni a muszka, vagy olyan erős tűzzel árasztott el, hogy kopogtak a golyóbisok fedezékeinken. De boldogulni nem bírt velünk.

8-án éjjel 1-2 óra között, az ellenség kritikus helyet választott ki támadására. A lengyelek és jobbszárnyam közötti 700 lépéses lyukat, ahol a mocsár teljesen ki van száradva...

Ezt a pontot támadta meg nagy erővel a muszka. Az 1. számú tábori őrsöm helyére 2 géppuskát is hozott és onnan lőtte oldalba és hátra állásaimat, úgyhogy csak harántgáttól, harántgátig ugorva lehetett az állásban közlekedni. Bibó¹⁶ a tartalékkal, meg 3 géppuskát a jobbszárny állásba tettem és a lengyeleknek is telefonáltam. Azok kedves emberek. Míg a mi tüzérségünknek fél órátt kell túlkölni, hogy végre kegyeskedjék egy lövést leadni, addig a lengyel tüzérség első szóra szórja a kért pontot... Ez a támadás azért volt olyan veszedelmes, mert ha a muszka betör a lyukon, előbb engem, meg a lengyeleket, majd az egész dandárt hátulról sodoríthatja fel. Nagyon erős tűzzel leszereltük ezt a támadást is, úgyhogy 3 órakor már a muszka géppuskák nem szóltak 1. számú tábori őrsöm helyéről...

Reggelre az egész front elől elkergettük a muszkát, sőt öt órára a tábori őrs állásokat is visszavettük. Nagy volt az öröm az ezredtörzsnél, mikor ezt bejelentettem. Brokés rögtön kijött és a többi századnak is elrendelte a tábori őrs vonal visszafoglalását. Együtt néztük aztán, amint 3. számú tábori őrsömtől kiindulva visszafoglalták az ezred többi tábori őrs állásait is, a 8. és 9. számú kivételével ahonnan nem lehetett kiverni a muszkát.

Gyönyörűek voltak az éjjeli harcok az a kár, hogy részletekre nem bírok visszaemlékezni, mert a sok nem alvástól egész káosz a fejem. Csak azt mondhatom, hogy mesébe való hidegvérrel dolgoztak derék jó embereim...

Bernáth Laci¹⁷ megjött szabadságáról, rossz híreket hozott az oknai és olykai muszka áttörésekről. Már Luck is az oroszé. Nem csoda akkor, hogy jobbra hátra hangzik már az ágyúzás. Nem engedtem, hogy kibeszélje a rossz híreket, minek szomorítsa máshol megtörtént balsikerekkel a századot.

A játék este 9-kor kezdődött újra. Az első roham 10-kor, a második pedig VI. 10-én 1 órakor volt, a harmadikat meg hajnalban vertük vissza, erős tűzünkkel.

Reggel – már majdnem séma szerint – megint visszafoglaltuk a tábori őrsök vonalát. A négy napi harc úgy össze van már kavarodva álmatlan fejemben, hogy a részletekre sajnos nem tudok emlékezni. Csak azt írhatom újra, meg újra, amit nem bírok eleget hangsúlyozni, hogy minden egyes emberem valódi hős.

Ma végre 2 teljes órát aludtam, sőt meg is beretváltam. Egészen friss vagyok újra...

¹⁵ Brokés István (Lakszakálos, 1866 – ?) nyugalmazott tábornok. A világháború kitörésekor a szegedi 3. honvédhuszár ezredben szolgált, 1915. február 27-től a 11. honvéd lovashadosztály lövésosztály parancsnoka, majd 1916. január 29-től az 5. honvédhuszár ezred parancsnoka ezredesi rangban. 1916. július 6-án ezredével együtt orosz hadifogságba esett.

¹⁶ Bibó Dénes zászlós, majd hadnagy az 5. honvédhuszár ezredben.

¹⁷ Bernáth László hadnagy az 5. honvédhuszár ezredben. Hősi halált halt 1917. augusztus 30-án.

VI. 11.

Nagyon jó éjszakánk volt. Este 9-kor nagyon erős lövöldözés kezdődött. Azután pedig az egész ezred vonala előtt felhangzott az „Uri, Uri, Urá!” de csak ijeszteni akartak a gazemberek, nem jöttek előre és támadásaik is már annyira gyengültek, hogy azt a tábori őrsök is vissza tudták verni. Embereim felváltva aludhattak az állás árkában. Virradat után én is lefeküdtem és teljes négy órát aludtam...

Embereim bizalma az állásaink bevehetetlenségében napról napra nő. Igaz, hogy dolgozunk is rajta folyton, erősítjük, aknákat rakunk, drótot építünk. Igazi bevehetetlen vár lett már belőle...

A mai nap is csendes. Néha ágyúzik a muszi, a 9. számú tábori őrstől pedig ide géppuskázik, de ez már nem zavar senkit. Hozzászoknak az emberek az efféléhez. Érdekes is az ember, mikor Tótfalván^[18] a nyugalmas időkben gránát és srapel^[19] üdvözlőket kaptunk, nem a legkellemesebben voltunk érintve. Most pedig már oda se néz senki egy közeli robbanó gránátnak. Tegnapelőtt pláne oldalba is ütött egy srapelgolyó, de már olyan fáradt volt, hogy még a köpönyegemet sem bírta átlukasztani, hanem csak egy piros foltot hagyott a bőrömnön. Az ilyesminek már hatása sincsen az emberre.

Most meg ide hullanak a gránátok alig negyven lépésre házamtól – mintha a muszkának egyedüli célja, az ugrató sövényem szétlövése volna – tisztjeim pedig itt alsóznak^[20] a házam előtti asztalnál – ahol én irok – és oda se néznek, ahol pukkan. De így vannak vele az embereim is, fel se veszik a tüzet, legfeljebb viccelnek rajta, hogy mijénél fogva kéne felakasztani azt a muszka géppuskást, aki időnként az oldalunkba pötyögtet. Szóval a század hangulata nem romlott, sőt, hogy kissé kipihenték magukat javult is. Mesés anyag ez! Hiába nincsen párja a magyar katonának! Csak törődni kell vele...

VI. 14.

Csak éjjel ½ 12-kor volt erősebb lövöldözés, különben nyugodtan telt el az éjszaka.

A hírek rosszak egyre mélyül a muszka áttörése. Ahol az ellenség 70 kilométer mély és 60-70 széles rést üthetett, ott már nagy hibának kellett történni. De mért is tesznek hülyéket vezető állásokba! Nagy baj volna, ha evégett az egész vonalat hátra vennék. Ha az ottani disznóságok miatt – bármily szépen is harcoltunk –, minket is hátrább vennének a Stochodig. Remélhetőleg csak tesz valamit a vezetőség és erre nem kerül sor?

VI. 15.

Hajnali 3-kor járőreim újból megállították a muszka építkezést...”

Az 5. honvédhuszár ezred háborús naplója szerint az elmúlt hat nap szakadatlan harcaiban a 3400 karabélyt, tehát ennyi harcos állományú huszárt számláló 11. honvéd lovashadosztály állta a sarat az 5. ezredből álló, 18 ezres létszámú orosz 77. gyaloghadosztály ellen úgy, hogy vesztesége aránylag csekély volt. A hadosztály 32 hősi halottat veszített, ebből az 5. honvédhuszár ezred hetet, a 150 sebesültből 30 huszár az 5-ösöknél szolgált (A VOLT 1935. 200.).

¹⁸ Tótfalva: Máriássy László naplójának március 18-iki bejegyzésében az alábbi olvasható Tótfalváról, századának új harcálláspontjáról: „Mivel új telepem lakói nagy részben felvidékiek vagyunk, az hivatalosan is Tótfalunak lett keresztelve.”

¹⁹ A srapel ólomból, később vasból öntött golyókkal töltött, a levegőben időzített gyújtóval robbanó gránát. A gránáttestből ki-lövellő golyók nagy területet pásztáztak, s a 2–3 cm vastag fenyődeszkát is átütötték. Hatásos tüzérségi lőszer volt a nyíltan álló, a rohamozó vagy éppen lövészárkokban álló ellenséggel szemben.

²⁰ A kaláber kártyajáték közismert, népies neve.

„VI. 16–17.

Telnek a napok. Járőr csatározásokon kívül nyugalom van...

VI. 18.

Éjjel előbbre jött a muszka. Ismét erősebb volt a lövöldözés. Baj itten nincsen, de lent! Ez már formális frontáttörés!...

Rossz jelnek veszem, hogy rendelet jött a szekerek menetkészségére...

VI. 21.

A muszka leadja gránátjait, srapneleit, járőreivel okoskodik, de nagyobb akciót most nem csinál...

VI. 24.

Különösebb dolgok nem történtek. Éjjel ugyan megint erősebb volt a lövöldözés, puskából és fegyvergránátokból, – amik most is röpködnek – meg egy pár srapnel is elpukkan, de a dolognak komoly képe nincsen...

VI. 27.

Éjjelenként még mindig okoskodnak egy kicsit a muszkák. 26-án virradóra az egész front előtt olyan erős lövöldözést vittek véghez, hogy a kiküldött Dosztál^[21] járőrt, kénytelen voltam visszahívni. A járőr annyi feloszlott hullát talált az erdőben, hogy a bűzüktől Dosztál Józsi rosszul lett. Megint 18 muszka hullát temethettünk el, de többet nem lehetett összeszedni, mert a muszka nagyon erősen lőtte sebesültvivőimet. Vadállatok ezek, ha még saját halottaikat sem temetik el, hanem orrunk előtt hagyják feloszolni. A hadosztály eddig 700-nál több muszkát temetett el. A 3. ezred előretolt állásainak visszafoglalásánál ott 5 tömegsírt találtak s így a támadásnál elesett oroszok számát jóval 1000 felül vehetjük. Ha ennek háromszorosát vesszük sebesültekre és foglyokra, akkor azt látjuk, hogy ez a támadás 4000 emberébe került az oroszoknak. Ha ilyen arányban akarnak megint veszteni, akkor csak jöjjenek, támadjanak újra!...

VI. 30.

Nyugalanság van megint a levegőben! Élénkül a muszka, többet mozgolódik. Az ágyúzása is erősebb ma, de 300 méterre mögém a rövidítést lövi. Oda ugyan lőhet, nem kell oda mennünk...

Már úgy látszik megint lesz valami. Egyre kapjuk a híreket a muszkák csoportosulásáról. Ma 311. és 312. ezredbeli muszkát fogott a Zozo^[22] járőre, ilyenek pedig eddig nem állottak velünk szemben. A Styren pedig ma is erős muszka erők keltek át és útban vannak felénk. Csak jöjjenek, ha nem volt elég nekik 4000 embert veszteni minálunk!

Akármi is lesz, ezzel a századdal minden támadás elé nyugodtan nézhetek. Nincs egy emberem sem, aki ne szívesen venne megint részt, egy olyan szép harcban mint a múltkori volt! Öröm, hogy ilyen derék, bátor magyar embereknek lehetek a parancsnoka!

VII. 1.

Reggel 60 ágyúlövést adott állásomra a muszka. A levegő tényleg nagyon puskaporos. Készül valami. A hadosztály körtáviratban tudatta, hogy a front mögött nagy muszka csapateltolások vannak felénk. Rafalovkától^[23] 5-6 zászlóalj menetel a Berezana^[24] felé. Nemsokára nagy lovas, tüzér és trén^[25] oszlopokat is észleltek ugyanott.

²¹ Dosztál József hadnagy az 5. honvédhuszár ezredben. Fogságba esett 1916. július 6-án.

²² Farkas Zoltán, Máriássy László unokatestvére, főhadnagy az 5. honvédhuszár ezredben.

²³ Rafalówka.

²⁴ Magaslat Optawatól 6 kilométerre északkeletre.

²⁵ A trén vagy vonat az utánpótlást, lőszert, élelmiszert, fegyvert szállító fogatolt járművekből, mállás állatokból vagy gépkocsikból álló oszlop neve.

Úgy látszik erősen készülnek, hogy a múltkori csorbát kiköszörüljék. Már az előttem lévő csatorna innenső partjára is átjöttek megint...

VII. 2.

Olyan sötét éjszakánk volt, hogy 2 lépésre sem láttunk, azért biztosra vettem, hogy történni fog valami. De csalódtam, mert a rendes lövöldözésén kívül, nem történt semmi, azért virradatkor nyugodtan lefekhettem...

Egész nap állásainkat erősítjük, de a muszka is szorgalmasan dolgozik, egyre halljuk kopácsolását és fűrészelését...

VII. 3.

Egész éjjel hallgattam a muszkák kopácsolását és fa döntését. Nagyon sürgős lehet a dolga, ha még éjjel is dolgoznak, a dorong úton²⁶. Valamilyik jókedvű muszi még tilinkózott is a munkához. Persze a tüzéségünk oda nem gyűjtana nekik! Arra nincs muníció, hogy a mocsáron át felém épített dorongúját szétlője?

Körmönfont csibészek ezek a muszkák! Mikor hajnali ½ 3kor 2 század erejű különítmény ment ki a 4. honvéd huszár ezredtől, 2. számú tábori őrsömnél, egy lélek sem dolgozott a dorongúton, ellenben mikor visszajöttek, telefondrótjukba kapcsolva találták a muszka drótot, amin a muszka minden jelentésüket lehallgatott. Bejövetelük után alig telt el 10 perc, 2. számú tábori őrsöm már is jelentette, hogy alig 200 lépésre előtte, megint dolgoznak a muszkák az erdőszélen. Nem csoda, hogy az éppen nálam lévő Brokés ezredes érthetetlennek is találta, hogy a különítmény mégsem látott semmit. Isti²⁷ kedveskedett ezután fegyvergránátokkal a dolgozóknak.

A délelőtt fogott muszkák is azt vallották, hogy támadás lesz, mégpedig a 100. gyaloghadosztály fog ránk támadni! No akkor meleg napunk lesz, de nézünk elébe! Mindenféle hírek jönnek, a hadosztálytól, lengyelektől, 398, 399. orosz ezredbeli foglyoktól, de abban minden hír megegyezik, hogy igen nagy erők vannak koncentrálna velünk és a légióval szemben. A légió, foglyai pláne azt is vallják, hogy holnap, 4-én kezdődik az általános támadás. Mikor ezt Brokésnek jelentettem, azt válaszolta, hogy 'a te lengyeleid rémképeket látnak.'..."

Az 5. honvédhuszár ezred ezredtörténetében olvasható, hogy a szökevény orosz katonák szerint a támadás július 4-én indul majd meg és a 24. honvéd lovasdandárral szemben a 100. gyaloghadosztály 398. és 399. ezrede, a lengyel légióval szemben pedig a gyaloghadosztály másik két ezrede áll. Vallomásukban arról is szóltak, hogy a lovashadosztály többi részével szemben a 2. doni kozák hadosztály áll, míg a 11. honvéd lovashadosztálytól északra harcoló császári és királyi 1. lovashadosztály – benne a nyíregyházi 14. huszárezred – ellenfele az orosz 16. gyaloghadosztály, a 9. lovashadosztály ellen pedig a 3. kaukázusi kozákhadosztály fog támadni (A VOLT 1935. 203.).

„VII. 4.

Mint rendesen, virradat után lefeküdtem, de fél órát sem pihentem még, nagyon erős ágyúzás riasztott fel. Első pillanatban azt hittem, a lengyel tüzéség lő. De nagyon is hamar rájöttem, hogy nem azok, hanem a muszka lő, mégpedig ide és egészen szokatlan tónusban.

²⁶ A dorongutat a mocsarakon keresztül építették úgy, hogy egy vagy két keréknyom szélességben gerendákat fektettek le és azokat vaskapsokkal erősítették egymáshoz.

²⁷ Hegyessy István, Máriássy László unokatestvére, zászlós az 5. honvédhuszár ezredben. Hadifogságba esett 1916. július 6-án.

Házamba siettek tisztjeim: Isti, Ragályi Gyuszi^[28], Bolváry Bandi^[29], Bernáth Laci, Dosztál Józsi és a fényszórós kadét^[30].

Pizkok módon lőtt a muszka, ilyet eddig még nem éltünk. Eddig el sem tudtam képzelni milyen a pergőtűz, no de most aztán megtudtam! Ez valódi hamisítatlan pergőtűz volt! Szakadatlan mennydörgés, pukkanás, mintha valami óriási dobon riadót vertek volna. Az egyes robbanásokat meg sem lehetett különböztetni, mert azok teljesen egybefolytak. Házamat teljesen körül lőtték, mintha az lett volna egyedüli céljuk. Állandóan az ablakomnál és ajtómnál robbantak a gránátok, úgyhogy a légnomás szinte fojtotta az ember lélegzetét. Nem mondhatnám, hogy valami felemelő érzésem volt, különösen az első percek, bizony nagyon kellemetlenek voltak. Hazudnék, ha azt írnám, hogy jól éreztem magamat.

Kitelefonáltam a legénységnek, hogy a figyelőkön kívül, mindenki bújjon a gránátmentes fedezékekbe! Ennek megtörténtével egyidejűleg azt is jelentették, hogy a muszka kissé hosszút lő azért az állást alig éri gránát, hanem a rövidítésre és házam környékére hull a lövedékek zöme.

Nemsokára úgy megszoktuk a pergőtűzet, hogy teát rendeltem és – ha nem is nagy étvágygal – megreggeliztünk.

Nyolc óra körül tábori őrseim telefonon jelentették, hogy az ellenség nagy tömegekben közeledik feléjük és nemsokára drójtjukhoz érnek. A többi század tábori őrsei pedig már be is vonultak. Elrendeltem, hogy vonuljanak be ők is, a század pedig a gránátmentesekből bújjon ki és az emberek az állásban feküdjenek a mellvédek mellé. Azzal én is kisettem az állásba.

A nagy tűzértségi tűzben ott hasaltak embereim a mellvédhez meg a harántgátakhoz lapulva, de amint a muszka 2. számú tábori őrsöm helyén 150 lépésre a főállástól megjelent, az Isti vezetése alatt olyan tüzet adtak, hogy öröm volt nézni. Erre a fogadtatásra hamarosan vissza is bújt a muszka tábori őrsöm kosara mögé, meg a szomszédos gránát tölcsérekbe és csak pár vakmerő merészkedett drótomig kúszni, de azok ott is hagyták a fogukat.

A sikertelen támadás után, a már kissé gyengült tűzértségi tűz, újból pergőtűzzé fokozódott. Házam mögötti legénységi konyhókat, ebédlőnket, őrmesteri lakást mind szétlőtte a muszka. A hátra vezető futóárkot meg a rövidítést pedig teljesen rommá lőtte. Hátra vezető telefonvonalamat is minduntalan szétlőtték, de a derék Tót Náci – aki az első támadásért lépett elő tizedessé – azt mindig össze is kötözte.

Hogy tűzvonalbeli telefonközpontomat szét ne lőjék, azt az állásban lévő nagy gránátmentes fedezékbe költöttem át...

2. kép

Derék „öreg ágyúm” az állásban
– Móriássy László

Fig. 2

My “good old gun’s” site
– László Móriássy

²⁸ Ragályi Gyula zászlós az 5. honvédhuszár ezredben. Hadifogságba esett 1916. július 6-án.

²⁹ Bolváry Andor zászlós az 5. honvédhuszár ezredben. Hadifogságba esett 1916. július 6-án.

³⁰ A kadét vagy hadapród az osztrák–magyar hadseregben olyan őrmesteri rangú, de tisztí állományú katona, aki önkéntesi évét már kitöltötte és a tartalékos tisztí vizsgát letette.

Estefelé drótjaim megrohanásával is próbálkoztak, de ezen is alaposan rajtavesztettek, mert derék századom puskatüzén kívül a géppuskák, aknavető és öreg ágyúm is hatásosan szórta rájuk a tüzet, úgyhogy amelyik muszka meglőve ott nem maradt, az ész nélkül futott hátra (2. kép). Az erős tüzelés közben elromlott az egyik géppuskám és csak hosszadalmas telefonálgatás után, Brokés közbelépésére küldtek egy fegyvermestert, hogy megjavítsa...

VII. 5.

Több előretörést próbált éjjel a muszka, de tűzrajtaütéssel mindig visszavertük. Tüzérsége egész éjjel lőtte az állásomtól hátra vezető futóárkot, ami már csak romhalmaz. Az árokban vezetett telefonhuzalt is minduntalan széttépték a gránátok, úgyhogy néha egy félóra is eltelt úgy, hogy sehol sem volt telefon összeköttetésem. A mi tüzérségünk meg a világért sem lőne erre, annak a támogatására ugyan hiába várunk. Sajnos most a lengyel tüzérséget sem használhatom úgy fel mint az első támadásnál, mert most csak a dandáron keresztül van vele összeköttetésem, de azok most úgyis nagyon el vannak foglalva a maguk bajával.

Az éjszakát embereim között járva, vagy a gránátmentes telefonfülkében beszélgetve töltöttem el. Az ellenséges tüzérségi tűz virradatkor még élénkebb lett. A 8. számú tábori őrs helyére hozott ágyújával oldalazta az egész állásomat. Ezenkívül géppuskáit és aknavetőit is előre hozta, gyakorsága pedig ásva dolgozta magát előre.

Hogy az oroszoknak most a legkomolyabb áttörési szándékai vannak és teljesen tervszerű támadást vezet, bizonyítja a tegnap óta fent lévő, 2 kötött léggömbje is ami minden bizonytalán tüzérségét dirigálja. Állásunkban tikkasztó, forró megrekedt a levegő. Vízünk pedig nincsen, mert lajtos kocsim a nagy tűzben ma még nem tudott az állásba jönni. Az én szegény jó embereim pedig álmosan, fáradtan, szomjasan harcolnak tovább. Egy panaszos szó se esik köztük, sőt még tréfálnak is, ha szemmel láthatólag jól eltaláltak egy muszkát. Becsületes derék század!...

Ásásával is szentelen módon halad előre a muszka. Balszárnnyam és a közép között már főállásom drótjámig jutott. Az odavezető merőleges árka 30 méterre sincsen tüzelőállásomtól. Meg kell adni nagyon ügyesen csinálják, kiásott föld sehol sem látható, úgy látszik a kiásott árkon át, zsákokban viszik hátra. Az árok meg olyan mély, hogy csak néha tűnik fel benne egy-egy tányérsapka teteje, vagy valami nagyobb előrehozott tárgy, mint ahogy egy géppuskát is megláttunk. Aknavetővel lövöttem oda, egy telitalálat be is vágott, de az is csak rövid időre szüntette be a muszkák munkáját, mert a mély árok megvédi őket tüzünkötől. Hosszas alkudozásra végre odalőtt tüzérségünk is, de hát azoktól akár az ördög is elvihetne mindnyájunkat. Vagy azt mondja nem lőhet mert nincs municiója, vagy későn és rosszul lő. Kellő időben és oda, ahová kéne csak a legritkább esetben kegyeskedik lőni...

A lövöldözés most gyengült, tehát bent pihenünk a gránátmentesben és csak az erősebb durranásokra nézünk ki. Olyan furcsa a lelki állapotom! Ez a túlságos nyugalom talán már nem is normális. Pedig a vett hírek alapján teljesen tisztában vagyok azzal – amit még tisztjeimnek sem mondok –, hogy hacsak erős tartalékot nem hoznak valahonnan, vagy még ez éjjel vissza nem visznek a Stochodig, innen nincs kivezető út! Akármibe kerül is, a muszka valahol át fogja törni a frontot, aztán vagy oldalról vagy hátulról jön nekünk. Hiszen annyi embert dobhat be amennyi neki tetszik! A II. lovashadosztály pedig egyetlen vékony rajvonallal tart egy 9 kilométeres erdős vonalat. Tartalék? Az nincsen. Minden a vonalban van már!

Szomszédaim, a lengyelek nagyon gyengén állhatnak, mert a jobbra hátul hangzó puska-meg ágyútűz és faluégés, már több mint gyanús. Abból már következtetni lehet!

Azután a merőleges árok! Nem megy a fejembe mi készül ott a föld alatt? Mit hoz a holnap, vagy talán még ez az éjjel?

Csak azt tudom, hogy bármi történjék is parancs nélkül vissza nem vonulok semmi körülmények között, még ha be is törnének állásomba, akkor is visszadobnánk szuronnyal a muszkát.

Jobbszárnyamat nem érzem teljes biztonságban, míg meg nem tudom, hogyan sikerült a lengyelek ellentámadása. Érdekes is ez! Látom, hogy hamarosan nagy disznóságba kerülünk, amit kérdéses, hogy ép bőrrel úszunk-e meg, mégsem tesz rám ez mélyebb benyomást. Lehet, hogy a kimerültség is teszi, hiszen idejét sem tudom, mikor aludtam utoljára! Írok is még ez éjjel az én drága jó szüleimnek, hogy megnyugtassam őket hiszen nagyon aggódnak, mondta Isti.

VII. 6.

Különösen a fényszórómra gránátoltak. Úgy látszik kellemetlen nekik, ha a hasukba világítunk. Telefonom megint szét van löve, úgyhogy a tüzérséggel semmilyen összeköttetésem sincsen. Az éjszaka legnagyobb részét kint töltötten szegény elcsigázott embereim között járkálva, akik a fáradtságtól elnyomva felváltva aludtak a mellvédek tövében. Éjjélkor rumos teát, hajnalban pedig rumos feketekávé adattam nekik, ami újra felvillanyozta őket...

Virradatkor egy bátor járőrömmel visszafoglaltattam az 1. számú mocsár tábortörzset, amire – amint az események beigazolták – igen nagy szükség volt. 4 órakor már telefonon jelentette is, hogy a 2. számú tábortörzs felé – ahol tegnapelőtt óta bent ül a muszka – az erdőből nagyon erős ellenséges oszlopok nyomulnak elő. Kérdelem, mennyi? több mint egy ezred, jön rá a válasz.

Már az állásból is látjuk a nagy tömegeket. Bizony ez hatalmas erő! Egész tüzet oda összpontosítom. Puskából, géppuskából, aknavetőből, ágyúból az elképzelhető leggyorsabb tüzet adatom. Végre kivételesen tüzérségünk is kegyeskedik jól löni. A muszka ebben a pokoli tűzben is csak nyomul elő, hiába dülnek ki tömegesen soraikból társaik. Hátul cserkeszek^[31] hajtják előre őket, az elől levők már több helyen főállásom drótjait is elérték! Már vágják is! Már a 8 soros drót között vannak! Minden fegyverem egyszerre okádja a tüzet. Olyan a hangzavar, mintha egy óriási rostán örült sebességgel rostálnának óriási borsószemeket. Tüzérségünk egypár jól sikerült telitalálatra hézagokat vág a tömegben. Végre! Egy félórás idegfeszítő küzdelem után meginognak, kezdenek hátrafutni!...

Nem sokkal ezután az egész ezred harcvonala előtti térségen valami füst vagy ködszerű fal bontakozott ki. Eleinte azt hittük gáz támadás, ami végünket jelentette volna, mert századomnak csak 15 gázmaszkja van, de az is használhatatlan osztrák gyártmány! Szerencsére nem az volt, hanem ennek a leple alatt akarta drótjainkat észrevétlenül átvágni és állásainkat megrohanni a muszka.

Tartalékom bevetésével ezt is megakadályoztuk...

Ebéd után sűrű gránátzáporral árasztott el az ellenség. Ágyúm fedezékét több gránát érte és lövéseimet is erősen megrongálta....

Jobbszárnyamról már látni amint az optavai^[32] úton nagy tömegekben özönlik hátunk mögé az ellenség. Egy része a lengyel állásból előretörve egyenesen jobbszárnyamnak támad, de 5 géppuskám kaszálja őket mire csakhamar szétrebbenek és a mocsárállás kosaraiba, meg a bokrokban bújnak el. Onnan lövik aztán oldalamat és hátamat.

A nagy tömeg Galuzia felé özönlik, tüzérségük meg állásomat tartja igen erős tűz alatt. A kiugró kanyarulatnál állásom már romhalmaz, a mellvédek és harántgátak beomlottak, ágyúmat hasznavehetetlenné lőtték már.

Mikor a telefonhoz megyek, zavaros hangokat hallok a 9. ezred felől. 'Áttörték a légiót, már az 5. ezred jobbszárnya is visszavonult.' 'Nem igaz! Én Máriássy vagyok a jobbszárnyon. Csigavér!' – kiáltom a telefonba.

³¹ A cserkeszek a Kaukázus északi oldalán, a Kubán felső folyása mellett élő népcsoport. Kitűnő lovasok, de vad és kegyetlen népség, úgyhogy nemcsak az ellenfelek, de a cár katonasága is tartott tőlük.

³² Optowa.

Az ágyútűz fokozódik, a drótnál lévő muszkák is mozognak, de erős tüzrellyel nyugalomra intjük őket. Brokés telefonon kérde van-e újság? 'Nagyobb dolog nem történt – feleltem – csak már hátulról is kapjuk a golyókat.' Értésített, hogy Kövesfalván^[33] az ezredtörzs mögött van már a muszka... Majd így folytatta: 'Csak tartsatok ki fiam ezután is oly szép nyugodtan.' Igazán nem ittam a támadás alatt, mégis megszállt a nagyzási hóbort 'Ezredes úr kérem – feleltem – hogy századom helyét parancs nélkül el nem hagyja, bármi történjen is, azt garantálom. A nyugodtságból meg azt hiszem eddig is levizsgáztunk!'

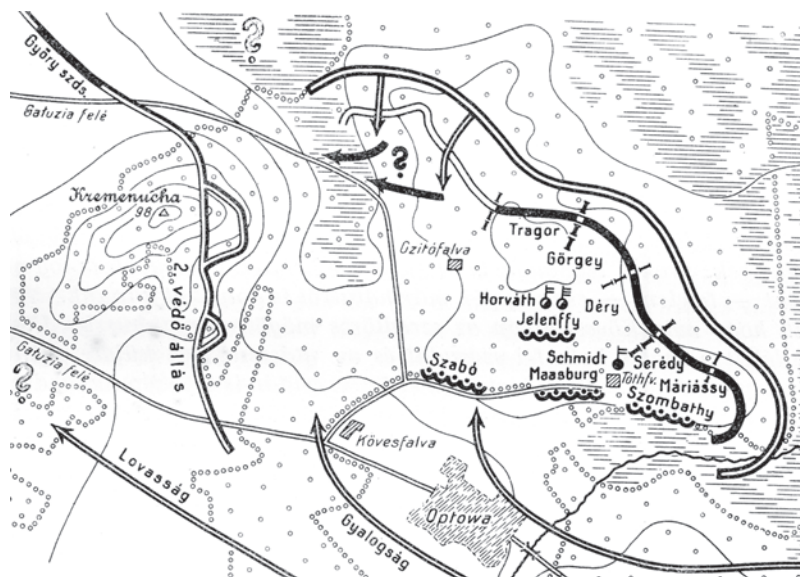
A hátulról jövő golyók már sebesüléseket is okoznak. Embereim közé vegyülök, hogy nyugtassam őket. Szegény jó emberek! Nem kell azokat nyugtatni, helyén van az ő szívük. Még ők terjesztenek jó híreket. Valahogy elterjedt köztük, hogy megjöttek a németek és egy dandárral ellentámadást csinálnak, azért jönnek véletlenül az ő golyóik a mi hátunkba. De jó is, hogy ők nem tudják, hogy innen már nincsen menekvés. Milyen kár ezekért a derék magyar emberekért...

A muszka áradat ezalatt hömpölygött tovább a hátunk mögé. Lovasság, gyalogság beláthatatlan tömegekben tódult Galuzia felé. Nem valami biztató kilátások! A tüzérségi tűz pedig változatlanul igen erős volt. A gránátmentes fedezékben Istivel éppen a telefont hallgattuk, mikor egy ütegössztűz robbanása hangzik fel: bum, bum, bum, bum! Erős lökést éreztünk. A légnymás belénk fojtotta a szuszt, ki a falnak, ki a másiknak esett. Az ősztűz a gránátmentes tetejébe vágott be! Ha nem lett volna 4 méterre a földbe ásva és 3 méteres vastag, vasbeton gerendákkal, homokkal, fatörzsekkel, és megint homokkal befedve, jajszó nélkül pusztultunk volna ott mindnyájan. Jakab kutyám a gránát sivitásától annyira megijedt, hogy a kijárat felső lépcsőfokáról, fejjel bukfacezett le a 4 méteres mélységbe. Azóta sem láttam.

Szinte csodálkozom nyugodtságunkon, mikor minden tisztem tisztában van azzal, hogy innen már nincsen menekvés. Még rossz viccet is csinálnak, hogy milyen csúnya halott lesz ez vagy az. Mert ezt szárazon egyikünk sem ússza meg...

Havassy^[34] az ezredsegédtestet telefonálta a lovas osztálytól, hogy az ezredtörzs helyéről felém jön a muszka, azért ha nem bírnám magamat tovább tartani, a 9. ezredtörzs felé visszavonulhatok.

Visszavonulni!? Hiszen azzal már rég elkéstünk, a körből mi már ki nem juthatunk! Mikor több mint 2 órája özönlik a muszka hátunk mögé, hová vonulhatunk akkor vissza? Egy dolog van még amit az ezred megtehet, hogy próbáljuk meg kivágni magunkat. Ha kevesen is, de az ezred töredékei úgy talán megmenekülhetnének...

3. kép

Helyzet a visszavonulás elrendelésekor

Fig. 3

Situation in the moment of the retreat command

³³ Kövesfalván volt az 5. honvédhuszár ezred parancsnokságának harcálláspontja. Nevét valószínűleg Kövess Hermann gyalogsági tábornokról kapta, akinek korábban az alárendeltségében is harcolt az 5. honvédhuszár ezred.

³⁴ Havassy Lajos százados az 5. honvédhuszár ezredben. Hadifogságba esett 1916. július 6-án.

Öt órákor telefonálja az ezred segédtiszt, hogy visszavonulunk. Az állásokon át kezdem meg a visszavonulást a 9. ezred törzsre Czitófalvára³⁵. A többi század az állás mentén zárkózik utánam.”

Ez a parancs az ezredtörténet szerint úgy hangzott, hogy azt az ezred jobbszárnyáról kell megkezdeni (3. kép). Tehát legelőször Máriássy főhadnagy százada indul, mivel mellette jobbról a lengyelek már visszavonultak, tehát a támadó oroszokról kell leválnia. Őt követi a bal szomszéd század, majd a többiek sorban. A hátrahagyott felszerelést (fényszóró, ágyú, lőszer) meg kell semmisíteni. Századonként a visszavonulás biztosítására néhány embert hátra kellett hagyni. Az egyes alosztályok az első vonal állásaiba mennek vissza egészen az ezred balszárnyáig, majd onnan a 9. honvédhuszár ezred parancsnokságának harcálláspontja (Czitófalva) felé vezető futóárókban folytatják a visszavonulást (A VOLT 1935. 208.).

„A géppuskákat meg a telefonkazettákat felszedettem, az ágyúmmal nem volt mit tenni, mert azt már szétlőtte a muszka, a fényszórós kadétnak elrendeltem, hogy robbantsa fel a fényszórót, de az aknavető a muszkanak maradt, mert felrobbantására már nem volt anyagom.

Radicsnak betelefonáltattam a házamba, hogy hozza a hátizsákomat, egy szakaszt utóvédeknek hagytam, aztán a balszárnyamra mentem, majd mindenki egy balraátot csinált, és megindult a szomorú menet...

Amint Czitófalván kiértünk az árokból, a házak tetejéről, közvetlen közelből két géppuska fogott tűz alá. Fejünk körül cipegetek a golyók. Hasra vágódtunk és úgy csúsztunk a legközelebbi házak mögé, ahol bizony egyetlen lelket sem találtunk, a mieink közül.

Merre vigyem századomat? További parancsom, nincsen. A géppuskatűz elől egy árokba vezettem embereimet, aztán taláalomra megindultunk. Egy percet sem mentünk még, mikor szemből futva kiáltja egy huszár 'Vissza! Ezen az árkon át már a muszkák jönnek!' Megfordultam és a 9. ezred felvevő³⁶ állásába vezettem embereimet, ahol az enyémeiken kívül, még vagy 200-at szedtem össze. Azokkal együtt haladtunk aztán a felvevő állás mentén.

Jobbról puskatűzet kaptunk, mert a 9. ezred lövésosztálya³⁷ helyén bent ült a muszka. De a balról és hátulról jövő golyók több kárt tettek bennünk, mert onnan nem volt mellvéd.

A felvevő állásból kiérve, egy szekérúton a Kremenuchának³⁸ vettem az irányt. De ott még nehezebb lett helyzetünk, mert eltekintve attól, hogy már 3 oldalról is géppuskáztak felénk, srappellekkel és gránátokkal is elárasztottak.

A sebes menéstől és forróságtól úgy ránk melegedett a köpeny, hogy Istivel eldobtuk (később vettem csak észre, hogy egy doboz cigarettát hagytam a zsebemben). Radiccsal is eldobattam az egyik hátizsákomat. Akkor vettem csak észre, hogy becsületes szakácsom egy óriási batyu alatt görnyed. A derék ember magával cipelte az egész tisztai konyha felszerelést. Már alig vánszorgott alatta. Persze eldobattam vele, ha kijutunk a gyűrűből úgyis kerül más, ha meg nem, akkor úgyszincs már szükségünk edényre.

³⁵ Czitófalva a 9. honvédhuszár ezred egyik harcálláspontja, melyet Czitó Károly vezérőrnagyról, a 11. honvéd lovashadosztály parancsnokáról neveztek el.

³⁶ Felvevő vagy felvételi állás a visszavonulás oltalmára szolgáló, már jó előre kijelölt és kiépített új védelmi vonal, lehetőleg messzebb az eredeti állástól.

³⁷ A huszárezredek ló nélkül maradt huszáraiból szerveztek minden ezredben, illetve a lovashadosztályoknál egy-egy háromszázados lövésosztályt.

³⁸ A Kremenucha egy magaslat, amelyet az ezredtörténetek következetesen „hegynék” írnak. Galuziától keletre fekszik, magassága a tengerszint felett 98 méter. A 11. honvéd lovashadosztály lövésosztályainak parancsnokságát telepítették oda.

A közénk vágó tüzérségi tűz roppant erős volt, a robbanások repeszdarabjai teleszórták szemünket, szánkat sárral és homokkal. Sok szegény emberem maradt ott ezen az úton! Azt láttam egy robbanásnál, hogy Bolváry Bandi és Radics egymásra buknak, már azt hittem végük van, de szerencsére csak egy robbanó gránát légnyomása vágta földhöz őket. Isti már alig bírt járni. Karomra támaszkodva vonszolta magát. Ragályi Gyuszi még jól bírta.

Nem volt gyerekjáték ilyen gránáttűzben előre jutni, de az siettette lépteinket, hogy az üldöző, közénk lövöldöző ellenség ordítása már közvetlenül a hátunk mögött hangzott. Vissza-vissza lőtünk, hogy lassítsuk üldözésüket.

Előttünk meg ott füstölgött a Kremenucha domb, amit nehéz 16 és 21 centis^[39] gránátokkal árasztott el az orosz. Olyan volt a nagy homokdomb, mint egy sok kráterű vulkán! A siketítő durranások egybe folytak. Szökőkútként vágódtak fel a gránátoktól vágott föld tölcserék. Igazi pokol! De azon át kellett menni. Végre elértük a kremenuchai II. állás északi kapuját. Ott útba igazítottak, hogy az 5. ezrednek a keleti részbe kell menni. A keleti részbe? Őrület! Vissza az ellenség felé? Jó! Gyerünk, parancs az parancs!

Ha a fásultság nem vett volna erőt rajtunk, meg kellett volna örülni. Minden 15, 20 lépésre nehéz gránát vágott be, 8-10 méter magas, tüzes fekete tölcseért vetve a levegőbe. Az emberek egymásra zsúfolva a földre feküdtek, alig lehetett őket tovább vinni. A sebesültek ordítottak tépett sebéikkel. Rettenetes kép volt. Óriási nehézséggel tudtam csak továbbvinni századomat...

Végre összetalálkoztam az ezreddel. Brokés már visszafelé vezette őket, mert a legkeletibb részben, ahová menni kellett volna már bent ült a muszka. Megállapodtunk, állást foglaltunk. A mély árokba összezúfolva, ott volt majdnem az egész ezred. Zozót kerestem, de sehol sem láttam. Megtudtam, hogy közvetlenül találkozásunk után megsebesült szegény. Látták, hogy saját lábán bírt jönni, azért remélem, nem lesz komoly baja.

Az üldöző muszkák ezalatt elérték az állás drójtait és azt drótvágó ollóval vágni is kezdték. Tűz alá vettük őket – ami a túl mély állás miatt igen nehezen ment – ők meg kézigránátot kezdtek ránk dobálni...

Egy géppuskás fedezék mögé húzódtunk (4. kép). A muszka megint a drótot vagdalta. Ragályi Gyuszival még ráparancsoltunk egypár emberre, hogy lőjenek. Ez volt az utolsó parancs! Embereim lőttek, de ebből már nem volt haszon. Az állás keleti részéből előnyomuló muszkák is feltűntek már.

Valami jelre elhallgatott az ellenséges tüzérség. Nem lőtt többé. S amint a Kremenucha tetején a füst meg porfelhő oszlani kezdett, elkialtja magát egy huszár 'Hátul jönnek a kozákok!' A tetőn tényleg felbukkant a vágató orosz lovasság.

Valami jelre elhallgatott az ellenséges tüzérség. Nem lőtt többé. S amint a Kremenucha tetején a füst meg porfelhő oszlani kezdett, elkialtja magát egy huszár 'Hátul jönnek a kozákok!' A tetőn tényleg felbukkant a vágató orosz lovasság.

4. kép

Repülőgépek ellen beállított géppuska

Fig. 4

Machine gun set against aeroplanes

³⁹ Nagy, 16 és 21 cm csőátmérőjű lövegekből kilőtt gránátok.

Lejebb is oszlik már a füst, szemeink már belé hatolnak. Ott látjuk végzetünket! Alig 25 lépésre há-
tunk mögött ott állnak, tömött rajvonalba az orosz gyalogosok, kész helyzetben tartott szuronyos
fegyvereikkel!

Ugyanekkor ordítás hangzik fel a nyugati részből. A 9. ezredet most fogták el! Itt már nincs
tenni való, sorsunk meg van pecsételve! Brokés köré csoportosulva várjuk, amint szuronyt szegezve
nekünk jönnek a muszkák. Az emberek abbahagyják a tüzelést. Egy géppuska lő még, majd az is el-
hallgat. Az előlről jövő muszkák felugranak a mellvédre. A hátulról és oldalról jövők is elérnek már!
Embereink eldobják puskáikat. Ellenállásra már gondolni sem lehet. Ez a vég!

Hat óra 15 perc volt. Csak bámultunk mereven, szótlánul magunk elé. Az agy működése
megszűnt, a gondolkodás megállott, a ránk borult letargia elsötétítette mindent.

Csak pár vad muszka szúrt és lőtt. Ekkor kapott halálos lövést szegény kis Czóbel^[40] is. Or-
dítva ugráltak közénk. Még szerencsénk, hogy a hátulról jövők lengyelországi, lublini dandárbeliek
voltak. Nem kegyetlenkedtek, mert a harcok alatt nem kerültek velünk szembe...

Összetereltek, mint a birkákat, elszedtek pisztolyt, gukkert, buszolat^[41], a fényképezőgépe-
met és több effélét...

Az eső esni kezdett, mintha csak dandárunk pusztulását siratná!...

Menetoszlopba állítottak ezután, előre a tiszteket – kik közül négy meglelt embert láttam sir-
ni mint a gyereket – majd szuronyos őrcök vettek körül, azután megindult a menet.

Nagyon szomorú menet volt ez! Szegény 5. honvéd huszár ezred, ezért harcoltál 2 esztendeig?

Keleti irányban, volt állásainkon vezettek keresztül. Rengeteg halottat láttunk, különösen a
drótoknál heverték garmadában a muszkák. Éppen azon a dorongúton vittek át, amit 2. számú tá-
bori őrsömhöz építettek, második támadásuk előtt a muszkák. Hosszú gyaloglás után felértünk a
berezanai muszka állásokhoz. Csak úgy hemzsegett a rengeteg muszka katona. A lovasság belátha-
tatlan kígyója még mindig özönlött a galuziai úton. Minket látva, hol kacagtak, hol fenyegetve or-
dítottak felénk. Ezután sötét erdőn vittek át, ahol valamelyik piszok muszka közénk lőtt. Őreink meg
a szélen menők gyűrűit és óráit kapkodták el. Végre egy erdei tisztáson megpihentünk. Ott lámpás
mellett orosz tisztek számláltak meg és legényeinket mögénk rendelték.

Azután torzonborz kozákok kísérték tovább, akik pikával piszkálták a fáradtságtól lemara-
dókat.

Egy újabb órai gyaloglás után nagy táborhoz értünk, ahol egy magyarul tudó muszka is
volt. A gazember a háború elején átszökött Bereg megyei rutén. Éjjélkor minket, tiszteket egy ba-
rakkba hajtottak, ahová nagy borralaló után őreink egy vödör cukor nélküli teát hoztak. Földön
ülve tárgyaljuk szomorú sorsunkat és írom e sorokat.

VII. 7.

Hajnali ½ 3-kor gyalogság és cserkeszek kíséretében folytattuk utunkat. Erdei telepeken
nagy tréneket és rengeteg felhalmozott lőszert láttunk.

Nagyon ki voltam merülve, hiszen 3-ika óta nem aludtam. Egy saját repülőgépiünk kerin-
gett felettünk, ha vele mehetnék! Egyik faluban őreink megengedték, hogy kenyeret vegyünk, mire
mint a kiéhezett farkasok vetettük rá magunkat a kis fehér cipókra. A Styren átkelve 10 óra tájban
Rafalovkára értünk.

Az egész falu fogoly tisztekkal és huszárokkal volt tele. A hadosztály legnagyobb része itt van.
Akik hiányoztak az ezredből – mint Görgey Micu^[42] is, aki rossz lába miatt nem bírt a Kremenucháig
jutni – mind itt vannak. Az 5. és 9. ezred mindenestől, három század a 2. kettő a 3., három a 4.

⁴⁰ Czóbel István hadnagy az 5. honvédhuszár ezredben. Hősi halált halt 1916. július 6-án.

⁴¹ Buszola, azaz iránytű.

⁴² Görgey Miklós százados az 5. honvédhuszár ezredben. Hadifogságba esett 1916. július 6-án.

ezredektől. A 24. honvéd lovasdandárnak olyan volt a helyzetünk, hogy tőlünk nem volt menekvés. Itt van a két ezredparancsnok, osztály- és századparancsnokok valamennyien. Szóval 24 századot fogott el az ellenség. Mihez kezd a hadosztály a megmaradt 9 századdal?

Vagy 30 percet szundítottam a gyepen, azután egy kútnál megmosdottam. Délben a muszkák kenyeret meg szárított halat adtak, de az olyan bűzös volt, hogy embereink sem nyúltak hozzá. Itt táboroznak szegény embereim is. Rájuk nézni is szomorúság! Ha közelükbe megyek, megszólalnak 'Hát ide jutottunk főhadnagy uram?' 'Ezért dicsérték mindig századunkat, hogy így végezzük be?' Bizony ez rettenetes. Kiosztottam köztük 2500 koronát, hogy legalább dohányt meg kenyeret tudjanak venni.

Megengedték, hogy a hátralévő 18 kilométeres utat bérelt szekereken tegyük meg. Cserkesz kíséreinél vadul száguldoztak a menetoszlop mentén és kancsukázták a lemaradozókat. Még lovaikkal is gorombáskodnak a vadállatok. Agyba főbe verik és rángatják őket. Azonkívül teljesen a ló száján lovagolnak, pedig jó lovaik vannak.

Amit az orosz lóanyagból eddig láttam, az jó. Munícióval és élelemmel megrakott nagy trénjött szembe. Új felszerelés, erős vasalású, újonnan zöldre festett szekerek, jó fogatolás. Rengeteg fiatal, új ruhába öltöztetett katona. Sajnos nem úgy néz ki az olyan hadsereg, amelyik – a mi újságjaink szerint – már utolsó erőfeszítését csinálja. Mindenütt csapatokat és munícióhegyeket látni. De sebesült is bőven van. Vöröskeresztes autók és kétkerekű taligák hosszú oszlopokban szállítják őket...

Nagy nehezen legyűrtük az utolsó versztet^[43] is és 6 előtt beértünk Policsi^[44] vasúti állomásra, ahol kegyesen megengedték, hogy a trágyás földre leülhessünk. Ott kozákok és cserkeszek rajzot-tak körül akik arra lestek, hogy mit lophatnának el tőlünk.

Mindenféle gyűlevész népet láttunk kivagonírozni, színes burnuszokban, ami más körülmények között egész érdekes kép lett volna.

Végre bevitték az állomásra, ahol teát és vajás kenyeret kaptunk. Erre odajött egy orosz hadtestparancsnok és egy másik tábornok is. Azok legalább úriemberek voltak, asztalokat lócákat hoztak ki és közénk ülve hosszasan elbeszélgettek velünk németül.

Rengeteg érdekes dolgot tudtunk meg tőlük. Az első támadásnál is biztosra vették a sikert, mert nem hitték, hogy lovasság ilyen szívósan tarthassa magát. Azért a mostani támadáshoz sok tüzértséget hoztak ide. Mondta, hogy a 3-án repülőgépről felvett fényképből tudták csak meg, hogy a 11. lovashadosztály és a légió között nincsen kiépített állás. Eddig sejtelmünk sem volt arról, hogy micsoda rettenetes túlerővel harcoltunk. Csak most tudtuk meg az orosz hadtestparancsnoktól. A lengyel légió és a hadosztály ellen egy gyalog és egy lovas hadtestet állítottak. Borzalmas, tízszerez-nél is nagyobb túlerő!...

Amint mellettem áttörték a légiót, az egész lovas hadtestet a résbe dobták be. Egyik lovas hadosztály délnek kanyarodva, a szétvert Fath hadtest^[45] hátába tört, a másik pedig Galuzián át Gorodoknak. Azt állítja, hogy ma már a Stochodot is elérték..."

Az 5. honvédhuszár ezrednek 1916. július 6-ika lett a gyásznapja. A tisztikarból 41 tiszt (1 ezredes: Brokés István ezredparancsnok, 1 őrnagy, 10 százados, 7 főhadnagy, 9 hadnagy, 3 zászlós, 6 hadapród, 2 egyéves önkéntes szakaszvezető, 1 egyéves önkéntes tizedes^[46] és 1 segédorvos)

⁴³ Orosz távolságmérték, 1 verszt (verszta) = 1067 méter.

⁴⁴ Police.

⁴⁵ Az 1915. október végén Fath Heinrich von (Kolozsvár, 1863 – Bécs, 1929) gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt felállított hadtest, mely 1916 októberétől a XXII. hadtest elnevezést kapta.

⁴⁶ Az egyévi önkéntesi rendszer a Monarchia hadseregében a tartalékos tisztképzés alapja volt. Olyan fiatalok részére állították fel, akiket polgári karrierjükben akadályozott volna a hadseregben letöltendő három-, illetve két éves sorkatonai szolgálat. A kedvezményt a középiskolát végzettek vehették igénybe, szolgálatuk alatt az egyévi önkéntes karpaszomány viselésére kaptak jogot. Az egy év letelése után tartalékos tiszt vizsgát tettek.

esett orosz hadifogságba, közülük többen sebesülten. A legénységből nyolcan hősi halált haltak, harmincketten megsebesültek, s a későbbi kimutatás az eltűntek számát, akik szinte mind fogságba estek, 1077 huszárból állapította meg. 1916. július 10-re az ezred megmaradt létszáma a szétszóródott és a fogságból szökött legénység jelentkezésével 70 főre gyarapodott. Ez lett a magja az újonnan szervezett magyar királyi 5. honvédhuszár ezrednek.

Bruszilov hadművelete elérte eredeti célját. Az offenzíva tehermentesítette a nyugati fronton Verdunt védelmező francia haderőt. A németeknek le kellett állítaniuk a város elleni támadást, és csapataik számottevő részét átdozták a keleti frontra. Július elejétől az antant a Somme folyónál ellentámadásba ment át, amely megakadályozta a jelentősebb német csapatátcsoportosítást az orosz frontra. A Monarchiának félbe kellett szakítania a sikeresen induló dél-tiroli offenzívát, az olaszok augusztus elején meg tudták indítani a hatodik isonzói csatát, amelyben elfoglalták Görzöt. A központi hatalmak mindhárom fő fronton védekezésbe szorultak. A Bruszilov-offenzíva első heteiben az oroszok közel 300 000 hadifoglyot ejtettek, a Monarchia további embervesztesége halottakban, sebesültekben további 200 000 fő volt. A központi hatalmak a világháború addigi legjelentősebb területvesztését szenvedték el (25 000 km²). Az orosz hadsereg visszafoglalta Csernovicot, Kelet-Bukovinát és a fontos kárpáti hágókhoz vezető utakat is.

A vereség megtörte az osztrák–magyar legénység harci szellemét és erkölcsi tartását. A súlyos veszteségeket, 750 000 hősi halott vagy sebesült katonát, beleértve 380 000 hadifoglyot már nem lehetett pótolni. Bár az osztrák–magyar hadsereg még két évig harcolt, önálló nagyobb hadműveletekre már nem volt képes, csak német segítséggel tudta feladatait végrehajtani. A Bruszilov-offenzívával a Monarchia hadserege katasztrofális helyzetbe került, ami felbátorította Romániát, hogy az antant oldalán hadba lépjen.

A Bruszilov-offenzíva idején érte el az orosz hadsereg teljesítőképessége csúcsát, s szenvedte el a világháború egyik legnagyobb veszteségét is, 1 400 000 katonája esett ki a harcéri szolgálatból. A hadsereg harcértéke azután folyamatosan csökkent, ami lehetővé tette, hogy a Monarchia és Németország csapatai 1916–1917-ben ismét tért nyerhessenek a keleti frontszakaszokon.

Irodalom

A VOLT 1935.

A volt m. kir. kassai 5. honvéd huszárezred története 1868–1918. Held János könyvnyomdája, Budapest 1935.

BENE 2014.

Bene János: Stojanow. A kassai 5. honvédhuszár ezred (nyíregyházi) II. osztályának tűzkeresztése 1914. augusztus 15-én. [Stojanow. Battle baptism of the 2nd Class (of Nyíregyháza) of the Kassa 5th Honvéd Hussar Regiment on August 15th, 1914.] *NyJAMÉ* LVI. 2014. 283–291.

BENE 2015.

Bene János: Nyíregyházi huszárok az I. világháborúban. Állásharcok 1915–1916-ban. [Nyíregyháza Hussars in the First World War. Static battles in 1915–1916.] *NyJAMÉ* LVII. 2015. 217–242.

BRUSZILOV 1986.

Alekszej Alekszejevics Bruszilov: A cár árnyékában. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1986.

GALÁNTAI 2001.

Galántai József: Magyarország az I. világháborúban. Korona Kiadó, Budapest 2001.

MÁRIÁSSY

Márkus és batizfalvi Máriássy László: Háborús naplóm I-II. A Magyar Huszár Alapítvány irattára, Nyíregyháza.

BENE JÁNOS

Jósa András Múzeum

H-4401 Nyíregyháza

Pf. 57

e-mail: magyarhuszar@gmail.com

Hussars of Nyíregyháza in the First World War

Falling into captivity of the 5th Honved Hussar Regiment on June 6th 1916

After the relative calmness in the first half of 1916, in the early summer, Russian army started an offensive. This campaign became famous in the military history as Brusilov Offensive after general of cavalry Alexei Alexeievich Brusilov who commanded the offensing Southwest Front. He planned an offensive of great strength against Austrian-Hungarian troops stationed in Galicia. The main goal of his operation was to somewhat reduce the German and Austrian pressure on French and British armies acting in France, and on the Italian army fighting in the Isonzo Front. Brusilov's action also aimed to outstrike the Austrian-Hungarian Monarchy from the war if possible. The right wing of the front in the north, at the Pripyat' Marshes was composed by the 3rd Army of the Western Front, and in the south the left wing leaned on the North-eastern Carpathians. Among the Austrian-Hungarian and German armies facing the Russians, the northernmost was the Hauer Cavalry Corps. Hungarian Royal 11th Honved Cavalry Division belonged to this corps. Hungarian Royal 5th Honved Hussar Regiment of Kassa (Košice) also was subordinated by this corps. Its IInd class served in Nyíregyháza from where it departed to the front in August 1914.

Successful offensive started on June 4th 1916 after a profound artillery preparation. At the beginning, the offensive was successful. The Austrian-Hungarian lines were broken through and three out of four Brusilov's armies could press forward at a wide front. On July 6th, during the fights, the mostly concerned Honved Hussar Regiments of Kassa and Marosvásárhely (Târgu Mureş) (numbers 5 and 9), were taken as prisoners of war by the Russian troops. Both Hussar Regiments were trapped in the encirclement with all their soldiers, officers and the commander of the regiment. Concerning parts of war diary written by lieutenant László Máriássy from the 5th Honved Hussar Regiment speak about the severeness of the fights, the sad hours of encircling and imprisoning.

János BENE

Jósa András Museum

H-4401 Nyíregyháza

Pf. 57

e-mail: magyarhuszar@gmail.com